

Psalm 1 as liedteks – ‘n literêre en teologiese evaluering

C J A Vos

(Universiteit van Pretoria)

ABSTRACT

Psalm 1 as hymn - a literary and theological evaluation

The publishing of the Liedboek (2001) emphasises the importance of the psalms for liturgy and hymnology. All 150 psalms in the Liedboek were versified by T T Cloete. In this article the structure and form of Psalm 1 is analysed. This leads to a literary and theological evaluation of its versification by Cloete.

1 AKTUALITEIT

Die belangrikheid van die psalms vir die liturgie en himnologie in Suid-Afrika is deur die verskyning van die Liedboek van die Kerk (2002) benadruk. In die Liedboek is al 150 psalms deur T T Cloete omgedig. Enkele ander omdigtings, onder andere van Lina Spies en Antjie Krog, is as alternatiewe omdigtings opgeneem. Dit bring mee dat die psalms as liedere en as gedigte literêr en teologies beoordeel moet word.

2 PROBLEEMSTELLING

Die eerste vraag wat in hierdie artikel beantwoord moet word, is in hoe ‘n mate die Cloete-omdigting van Psalm 1 aan eksegetiese, literêre en teologiese eise beantwoord.

Ten einde reg aan die probleemstelling te laat geskied, fokus hierdie artikel op die struktuur en die uitleg van Psalm 1. ‘n Literêre en teologiese kommentaar op die Cloete-omdigting word ook gegee.

3 DIE VERWANTSKAP TUSSEN PSALM 1 EN 2

Die vraag of Psalm 1 saam met Psalm 2 ‘n eenheid vorm en of dit ‘n eenheid op sy eie vorm, het navorsers van die vroegste tye af besig gehou. In die vroeë Jodendom en in die eerste honderd jaar van die Kerk is die opvatting dat Psalm 1 en 2 ‘n eenheid vorm deur ten minste ‘n deel van die oorlewering as redaksionele eenheid verstaan en uitgelê (Braulik 1995:84). Dié siening word selfs in die sogenaamde “Westerse” teks van Handeling 13:33 weerspieël (Soggin 1967:89; Brownlee 1971:322). Hierdie tradisie bestaan ook in die moderne navorsing wat Psalm 1 en 2 as ‘n eenheid beskou (Brown-

lee 1971; Scroggie 1978; Vgl Prinsloo 1984:8; Hossfeld & Zenger 1993:45-46).

Prinsloo (1984:8-9) gee toe dat daar daar opvallende lekseem-ooreenkomste tussen die psalms is, maar vir hom is dit nie alleen 'n deurslaggewende argument vir die eenheid van die psalms nie. Die doelbewuste groepering van psalms bring volgens Prinsloo vanselfsprekend stilistiese en metaforiese verwantskappe mee. Die herhaling van sekere woorde en frases in die twee psalms kan een van die redes wees waarom die twee psalms langs mekaar geplaas is (Prinsloo 1984:8-9). Prinsloo beskou Psalm 1 sowel as Psalm 2 as selfstandige psalms.

Hierteenoor kan gesê word dat die stilistiese en metaforiese verwantskappe tussen Psalm 1 en 2 juis die twee psalms tot 'n eenheid wil snoer. Al het elkeen van die psalms 'n eie struktuur en afronding kan die twee nie op redaksionele vlak geskei word nie. Op hierdie vlak bou Psalm 1 en 2 'n tweeledige inleiding op die psalmboek (vgl Hand 13:33) (Zenger 1993:45). Zenger (1992:36-37) noem Psalm 1 en 2 'n tweedelige programmatiese overture van die Psalmbundel. Die twee psalms word van die volgende psalms onderskei deurdat hulle geen opskrif en geen Gods aanspreke het nie. Hulle is deur die saligspreuke 1:1, 2:12 tot 'n redaksionele eenheid verbind. Verder is hulle deur talle trefwoorde aan mekaar verbind (vgl 1:2 "oordink / mediteer" en 2:1 "bedink / planne maak"). Albei psalms sinspeel op Deuteronomium 6:4-19; Josua 1 en Maleagi 3. Psalm 1 belig die betekenis van die Tora vir die "ware" Israel as gemeente van die regverdiges, terwyl Psalm 2 die lig op Israel se bestaan en die van die volkerewêreld laat val. Waarskynlik is Psalm 1 uitdruklik vir hierdie inleiding gedig, terwyl Psalm 2 wat in sy grondvorm reeds in die derde eeu vC die saamgestelde samestelling van Psalm 3-89 open, uitgebrei is om die beoogde program te verduidelik (Zenger 1993:45). Op die wyse word die psalmboek daardeur as mediterende aktualisering van die Tora en die profete (Josia open in die Hebreeuse kanon die profetiese deel en Maleagi 3 sluit die deel af) te kenmerk en kanonies te legitimeer (Zenger 1993:45). Hierdeur word die psalmboek ook as onderrig vir 'n lewe in die gemeente van die regverdiges (Ps 1) en boodskap van Israel aan die volkerewêreld waarmee die universele heerskappy van God aanbreek (Ps 2) (Zenger 1993:45).

Die redaktor het Psalm 1 doelbewus aan die begin van die bundel geplaas. Sy tydlose boodskap van die twee weë maak dit 'n geskikte inleiding op die psalmbundel (vgl Kraus 1972:2, 9; Mays 1994:40).

Op hierdie wyse word die leser opgeroep tot gehoorsaamheid aan die Here se wil. Psalm 1 kan as 'n wysheidspsalm beskryf word (Kraus 1972:2-3; Seybold 1996:28). Een van die kenmerke van wysheidspsalms is dat dit van kontraste gebruik maak (Seybold 1996:28). Dit is presies wat in Psalm 1 gebeur. Die regverdige word hier met die goddelose gekontrasteer. Die kontras kom ook in die struktuur van die psalm tot uitdrukking: die regverdige word in vers 1-3 beskryf en die goddelose kom in vers 4-5 aan die beurt. Die psalm word saamgevat en bereik sy hoogtepunt in vers 6 waar die regverdige en die goddelose weereens in teenstelling met mekaar geplaas word.

4 STRUKTUUR EN UITLEG VAN PSALM 1

Dit is opvallend dat prosa en poësie in die psalm voorkom. Die vermoede is nie ongegrond dat die literêre kern Psalm 1:1-3 uit gelukswense bestaan nie, sonder die prosa elemente, met Psalm 112:1-3; Jeremia 17:7ev; Jesaja 3:10 as analoog (Seybold 1996:28).

In Psalm 1 gaan dit om 'n lewensreis. Dié reis word verduidelik aan die hand van die metafoor “weg”. Daar is twee “weë”, dié van die goddeloses en dié van die regverdiges (Mays 1994:43). In Psalm 1 word dié reis en die uiteinde van die reis beskryf. **Die regverdige** (vers 1-3) word as **gelukkig** beskryf. Hierdie gelukswensingformule is wyd verbreid in die wysheidsmilieu van die na-eksiliese tyd. Dit lyk asof dit 'n profane stempel gehad het soos die ou seënswoord (Ps 127:5; 137:8ev). Vandaar het dit in die palmdigting ingekom (Ps 32:1ev; 40:5; 41:2; vgl ook Psalm 84:5ev, 13) (Seybold 1996:28). Hierdie wysheidspreuk sê dat geluk beteken om in die regte verhouding tot Jahwe te staan. Dit die mens wat erns met die Tora maak (Prinsloo 1984:15; Zenger 1993:47). In vers 1a en 1b word die regverdige eers negatief voorgestel, dan positief in vers 2, en eindelijk by wyse van 'n vergelyking in vers 3. Vers 1 sê hoe die regverdige nie moet handel nie. Hy moet nie die raad (idees) van die goddelose volg nie, nie met sondaars op pad (dade) wees nie en in die kring (aksies) van ligsinniges gaan sit nie (Van Uchelen 1971:10-11; Kraus 1972:3). Hierdie drie uitdrukkings dui nie op die toename van goddeloosheid nie, maar dit moet eerder as sinonieme segginge verstaan word (Zenger 1993:46-47). Deurdit dieselfde gedagte drie keer herhaal word, word dit beklemtoon dat die optrede van die regverdige totaal anders as dié van die goddelose moet te wees (Prinsloo 1984:16). Die goddelose staan onder die oordeel van die Tora; hulle is deur die priesterlike spreuk uit die heiligdom geweier (Ps 15; vgl Ps 5:5 met 5:8) (Kraus 1972:4). Die

drie werkwoorde verwys na Deuteronomium 6:7 waarmee die Tora ingeskerp word (Zenger 1993:47). Die poëtiese krag van 1 word versterk deur die alliterasie van die s-klanke (Prinsloo 1984:10).

Die “maar” van vers 2 verbind op ‘n teenstellende, kontrasterende wyse met vers 1 (Prinsloo 1984:11). In vers 2 word die regverdige op ‘n positiewe wyse beskryf (Kraus 1972:4). “Die wet van die Here” kan as die tien gebooe, die pentateug (die eerste vyf boeke van die Ou Testament) of selfs as die hele Ou Testament verstaan word. Hier het dit egter ‘n meer algemene betekenis, naamlik die riglyne vir die lewe wat God gee (vgl Dt 6:7; 17:19; Jos 1:1-7; Ps 19; Sir 14:20-15:10 en 4 Q 525). Die regverdige is iemand wat die wet **dag en nag oordink** (vgl Dt 6:7 en Jos 1:8). Die konnotasie in die dag = tyd van lig, heil; in die nag = tyd van duisternis, onheil, klink ook mee. Hiermee word bedoel dat hy die wet altyd, elke oomblik nagesê, geresiteer word om sodoende die lewensleer en lewenspraxis in te oefen (Kraus 1972:5; Zenger 1993:47). ‘n Blywende verhouding met die Here word hiermee veronderstel. Hierdie verhouding omspan sy hele lewe.

Die Tora is ‘n bron van blydschap vir die regverdige (Prinsloo 1984:16). Dié gedagte word verder in vers 3 deur ‘n vergelyking verduidelik. Die vergelyking van ‘n boom wat by waterstrome geplant is, beskryf die lewe van die regverdige as ‘n lewe wat vrug dra en oorvloed uitdra. Bome was nie talryk nie. Daarom is die beeld des te meer treffend (Van der Ploeg 1974:38). “Waterstrome” is letterlik “waterkanale”, wat na besproeiingskanale van ‘n tuin waar bome geplant word, verwys (Van der Ploeg 1974:38). Die regverdige word dus geplant in die vloeiende waterspruite van die Tora en die psalms (vgl Sirach 15:9-10) (Zenger 1993:48). Hy gee sy vrugte op sy tyd, dit wil sê reëmatig, en sy blare verwelk nie (vgl Eseg 47:12). Hy is vir sy omgewing soos die koning wat vrug en skadu gee (vgl Ps 72:16; Klaagl 4:20) (Zenger 1993:48). 3c teken die betekenis van die vergelyking: alles wat hy doen, voer hy voorspoedig uit (Prinsloo 1984:11). Die vreugdevolle en onwankelbare vertroue op Jahwe is die fokus van die vers (Prinsloo 1984:16).

Die goddeloses (verse 4-5) is presies die teenoorgestelde van die regverdige (Kraus 1972:7). Daarom vind daar by 4a ‘n subjekwisseling plaas. Die onderwerp is nou nie meer die regverdige nie, maar die goddeloses (Prinsloo 1984:12). Die “maar” in vers 4b het ‘n adwersatiewe funksie en verbind antiteties met vers 4a. 5 verbind weer met die voorafgaande by wyse van die voorafgaande gevolgaanduidende “daarom” (Prinsloo 1984:12). Weer eens word ‘n vergelyking gebruik

om die nutteloosheid en waardeloosheid van hulle lewe te beskryf. Die beeld- en saakhelfte wat die lewe van die goddelose beskryf, het betrekking op die gerigspreke (Jes 17:13; Sef 2:2; Mal 3:19) (Van Uchelen 1971:11; Zenger 1993:48). Die vergelyking van uitwanning word gebruik waar die gewande koring omhoog gestrooi word sodat die **kaf** weggewaai kan word. Hierdie gedagte word in vers 5 op die goddeloses toegespits. Die beeld van die kaf dui op die onbestendigheid en verganklikheid van die goddeloses. Psalm 1:5 wys - vanweë die parallelle segging - nie op die eindgerig nie, maar op die regterlike bevoegdheid wat in die geregsvergaderplek (in die poort of in die geregshuis) sy setel het (Seybold 1996:29). Die goddeloses sou daar nie kon bestaan nie, net so min as die sondaars in die geloofs-gemeenskap (Seybold 1996:29). Hulle het nie 'n plek in die gemeente van Jahwe nie (vgl Nah 1:6) (Kraus 1972:7-8; Zenger 1993:48), want die goddeloses se verhouding met die kultus en Jahwe is verbreek (Prinsloo 1984:17).

In vers 6 bereik die psalm sy hoogtepunt. Dit word ingelei met 'n bevestigende "want" (Prinsloo 1984:12). Die voorafgaande versreëls word hiermee bevestig. Nogmaals word die regverdiges en die goddeloses gekontrasteer. Hier vind daar ook 'n subjekwisseling plaas (Prinsloo 1984:12). "Die Here...". Die teenstelling tussen die regverdige en die goddelose kom veral daarin na vore dat Jahwe die regverdige ken terwyl die pad van die goddelose op vernietiging afstuur. "Ken" het nie net 'n intellektuele betekenis nie, maar dit het 'n pregnante, emfatiëse betekenis in die sin van "sorg vir", "liefhê", "intiem gemoeid wees met", "lewensgemeenskap met" (Kraus 1972:9; Prinsloo 1984:15; Zenger 1993:48-49). Die partisipium wat hier gebruik word, gee te kenne dat hierdie liefdevolle bemoeienis van Jahwe alle tye omspan (Prinsloo 1984:15). Die regverdiges kan seker wees van die Here se sorgende beskerming. Hy sal hulle toekoms verseker. Die goddeloses, aan die ander kant, het geen toekoms nie en sal tot niet gaan. Dat die psalm nie met positiewe uitsprake sluit nie, kan ook daarmee saamhang dat die negatiewe uitsprake in 6b na Psalm 2 oorvloei (Zenger 1993:48). Die skrikwekkende van die goddelose se weg is dat dit eintlik geen weg is nie, net 'n ondergang. Daarom wil die psalm die leser/hoorder oorreed om 'n lewensweg van geregtigheid te kies met die psalmboek as wegwysers (Zenger 1993:49).

5 OMDIGTING VAN PSALM 1

1

met die spotters sit hy ook nie saam nie;
geen plan word met ligsinniges beraam nie.
Die Here sien hom in Sy goedheid aan.
Gelukkig hy wat slegte raad vermy
wat op 'n goddelose pad hom lei,
en Dit gaan met almal goed wat so bestaan.

2

Die Here is dié mense goedgesind
wat altyd in sy woord hul vreugde vind:
Wie dit oordink, soos sap vloei in die bome
geplant langs sterk en helder waterstrome,
hul dra hul vrug gereeld op hulle tyd
en ken geen droogte of onvrugbaarheid.

3

Die goddelose word verstrooi soos kaf.
Gewis sal God hom oordeel en hom straf.
By die regverdiges kan hy nie kom nie;
waar hul vergader, is geen plek vir hom nie.
Die Here lei dié wat na Hom verlang.
Die goddelose pad bring ondergang.

Op literêre vlak is die Cloete-omdigting kunstig opgebou. Die omdigting beslaan drie sesreëlige strofes met 'n aabbcc rympatroon. Cloete se omdigting fokus in die eerste strofe op die mens "wat slegte raad vermy". Die strofe word gewy aan wat dit beteken om "slegte raad" te vermy. Cloete maak van *inclusio* as poëtiese tegniek gebruik om strofe een te sluit: "Gelukkig hy ..." (reël 1). In strofe twee is die fokus op "die Here" deur die vooropstelling van die subjek. In die res van die strofe is die aandag gevestig op mense wat "altyd in sy woord hul vreugde vind". Cloete brei die boom metafoor uit deur na die "sap" wat in die bome vloei te verwys. Deur dit te doen, slaag die omdigter daarin om 'n verband te lê tussen die "sap" en die "waterstrome". Die sap vloei in die bome omdat die bome geplant is langs waterstrome. Die "waterstrome" word gekwalifiseer deur die adjektiewe "sterk" en "helder". Hiermee word die voedende krag van die waterstrome aangedui. Gevolglik ken die bome geen

droogte en onvrugbaarheid nie. Net só die mense wat die word van die Here oordink.

In die derde strofe word daar op die goddelose se lot gefokus. Die goddelose word soos kaf verstrooi. Deur hierdie vergelyking te gebruik, bly die omdigter getrou aan die Hebreeuse teks. Vir die goddelose wag daar net oordeel en straf. Die skeiding tussen die regverdiges en die goddeloses is onherroeplik. In die laaste twee reëls word die regverdiges en die goddelose antities teenoor mekaar gestel. Die rymwoorde wat Cloete gebruik, is uiters funksioneel. Die rymwoord “verlang” gee te kenne dat die regverdige na die Here verlang. Dit dui op ‘n duratiewe handeling van afhanklikheid. Die rymwoord wat die goddelose se pad beskryf is “ondergang”. Die woord wys op ‘n finale lewenseinde. Daar is geen terugkeer moontlik nie. Die “verlang” kom omdat die Here die regverdiges lei. Die “ondergang” volg omdat die goddelose sonder die Here leef.

Die Cloete-omdigting is getrou aan die Hebreeuse psalm. In die laaste strofe verwys die omdigter na waar die regverdiges **vergader**. In die omdigting is dit nie duidelik genoeg dat daar na die geloofsgemeenskap se samekoms verwys word nie. In die voorlaaste versreël gebruik die omdigter die woord “lei”. Die Hebreeuse werkwoord dui egter meer op sorg en liefhê. In die Cloete-teks gaan die nuansering ‘n bietjie verlore.

6 ‘N SLOTNOOT

Die vraag of die Cloete-omdigting aan die grondpsalm reg laat geskied, kan slegs beantwoord word indien die struktuur en uitleg van die grondpsalm in ag geneem is. In die artikel is daar aan die saak aandag gegee. Ná ‘n analise van die Cloete-omdigting kom dit aan die lig dat, ten spyte van enkele kritiese note, die hoë literêre waarde vasstaan. Die teologiese begroning staan ook vas. Cloete slaag daarin om die psalm verstaanbaar en nuut te maak. Daarom sal dié psalms verstaan en gesing kan word.

Literatuurverwysings

- Braulik, G. 1995. Christologie der Liturgie. Der Gottesdienst der Kirche - Christusbekenntnis und Sinaibund, Freiburg-Basel-Wien (Questiones Disputatae. Band 159).
- Brownlee, W H 1971. Psalms 1-2 as coronation liturgy, *Biblica* 52:231-336.
- Carstens, J C, Strydom, W M L & Troskie, A J J (reds) 2001. *Liedboek van die kerk*. Kaapstad: NG Kerk-uitgewers.

- Hossfeld, F-L & Zenger, E 1993. *Die Psalmen I, Psalm 1-50*. Würzburg: Echter Verlag.
- Kraus, H J ⁴1972. *Psalmen. I. Teilband*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchen Verlag.
- Mays, J L 1994. *Psalms*. Louisville: John Knox.
- Prinsloo, W S 1984. *Van kateder tot kansel*. Pretoria: NG Kerkboekhandel Transvaal.
- Scroggie, W G 1978. *The Psalms*. London/Glasgow: Pickering & Ingles.
- Seybold, K 1996. *Die Psalmen*. Mohr: Tübingen.
- Soggin, J A 1967. Zum ersten Psalm, in *TZ* 1967 23:81-96.
- Van der Ploeg, J P M 1974. *Psalmen II (Psalm 76-150)*. Roermond: Romen & Zonen.
- Van Uchelen, N A 1971. *Psalmen I*. Callenbach: Nijkerk.